

PROSTOR

21 [2013] 2 [46]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY
OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
21 [2013] 2 [46]
235-418
7-12 [2013]

Af

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

260-273 **MARINA ŠIMUNIĆ BURŠIĆ
MLADEN OBAD ŠČITAROCI**

PROSTORNI PLANOVI NACIONALNIH
PARKOVA ANTE MARINOVICA-UZELCA

PRETHODNO PRIOPCENJE
UDK 712.23 A.MARINOVIC-UZELAC(497.5)"19"

PHYSICAL PLANS OF NATIONAL PARKS
BY ANTE MARINOVIC-UZELAC

PRELIMINARY COMMUNICATION
UDC 712.23 A.MARINOVIC-UZELAC(497.5)"19"

SL. 1. NP PLITVIČKA JEZERA: TEMELJNI FENOMEN – SEDRENE BARIJERE TVORE MNOGO MALIH SLAPOVA

FIG. 1. NP PLITVIČKA JEZERA (PLITVICE LAKES): BASIC NATURAL PHENOMENON – TUFF BARRIERS CREATE MANY SMALL WATERFALLS

MARINA ŠIMUNIĆ BURŠIĆ, MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF ARCHITECTURE
HR – 10000 ZAGREB, KAČIČEVA 26

PRETHODNO PRIOPĆENJE

UDK 712.23 A.MARINOVIC-UZELAC(497.5)"19"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.02. – URBANIZAM I PROSTORNO PLANIRANJE

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 30. 4. 2013. / 10. 12. 2013.

PRELIMINARY COMMUNICATION

UDC 712.23 A.MARINOVIC-UZELAC(497.5)"19"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.02. – URBAN AND PHYSICAL PLANNING

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 30. 4. 2013. / 10. 12. 2013.

PROSTORNI PLANOV I NACIONALNIH PARKOVA ANTE MARINOVIĆA-UZELCA

PHYSICAL PLANS OF NATIONAL PARKS BY ANTE MARINOVIĆ-UZELAC

KATEGORIZACIJA ZONA ZAŠTITE PRIRODNIH PODRUČJA
MARINOVIĆ-UZELAC, ANTE
NACIONALNI PARK
PROSTORNI PLAN
TEMELJNI FENOMEN ZAŠTITE PRIRODE

CATEGORIZATION OF ZONE PROTECTION IN NATURAL AREAS
MARINOVIĆ-UZELAC, ANTE
NATIONAL PARK
PHYSICAL PLAN
BASIC PHENOMENON-RELATED PROTECTION OF NATURE

U opusu Ante Marinović-Uzelca, jednog od utemeljitelja prostornog planiranja u Hrvatskoj, ističu se prostorni planovi nacionalnih parkova i parkova prirode. Na temelju njegovih izvornih radova, prostornih planova i objavljenih tekstova analizirana su njegova teoretska polazišta i dostignuća te se ukazuje na njegov doprinos metodologiji izrade prostornih planova zaštićenih područja prirode (nacionalnih parkova i parkova prirode).

Physical plans of national and nature parks feature prominently in the professional career of Ante Marinović-Uzelac, one of the founders of physical planning in Croatia. This paper gives an analysis of his theoretical principles and achievements, which is based on his original papers, physical plans and publications. It also highlights his contribution to physical planning methodology for the protected areas of nature (national and nature parks).

UVOD

INTRODUCTION

Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu ponosi se tradicijom „Zagrebačke škole” koja je u doba moderne arhitekture slijedila najsvremenije trendove europske arhitekture. Jedan od najistaknutijih djelatnika Arhitektonskog fakulteta druge polovice 20. stoljeća zasigurno je prof. dr.sc. Ante Marinović-Uzelac. Vrativši se sa specijalizacije, poslijediplomskoga studija urbanizma u Parizu, donio je nova saznanja o urbanizmu i prostornom planiranju. Ideje iznesene u teorijskim tekstovima i primijenjene u urbanističkim i prostornim planovima, kojih je izradu vodio, još su nakon nekoliko desetljeća aktualne. Osobito su napredna i dalekovidna stajališta o zaštiti vrijednih prirodnih područja.

STRUČNO, ZNANSTVENO I PEDAGOŠKO DJELOVANJE

PROFESSIONAL WORK, SCIENTIFIC RESEARCH, AND TEACHING

Prof. dr.sc. Ante Marinović-Uzelac, profesor Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i dekan 1993.-1997., jedan je od najvećih autoriteta područja prostornog planiranja u Hrvatskoj – ne samo kao tvorac značajnoga stručnog i znanstvenog opusa nego i kao pedagog koji je *curriculum* studija arhitekture zagrebačkoga Sveučilišta osuvremenio uvođenjem novih kolegija iz područja urbanizma i prostornog planiranja.¹ Autor sveučilišnih udzbenika i stručno-znanstvenih knjiga² te

svestrani erudit koji sa znatizeljnom znanstvenika i strašću umjetnika istražuje prostor, društvene procese i prirodne datosti, također je i *spiritus movens*, pokretač i prvi dugogodišnji glavni urednik znanstvenoga časopisa za arhitekturu i urbanizam „Prostor”.

Vrstan poznavatelj suvremenih stremljenja i dostignuća u arhitekturi općenito, a napose u urbanizmu i prostornom planiranju, kritički propituje općeprihvaćene urbanističke teorije i teze, oslanjajući se na sveobuhvatna i posebna znanja stečena obrazovanjem, stručnim i znanstvenim radom.³ Nakon diplome na Arhitektonskom odsjeku Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1954.) polazi poslijediplomski studij urbanizma na *Institut d'Urbanisme de l'Université de Paris* (I.U.U.P.)⁴, na kojem 1958. prijavljuje tezu *Contribution à l'étude du zonage*. Tezu je obranio 1963., stekavši titulu ekvivalentnu tzv. sveučilišnom doktoratu.⁵

Po povratku u Zagreb 1961. godine zapošljava se kao asistent na Sveučilištu u Zagrebu, Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu, Arhitektonskom odjelu.⁶ U razdoblju 1961.-1963. suradnik je profesora Josipa Seissela, Dragana Boltara i Brune Milića⁷ na nekoliko prostornih i urbanističkih planova.⁸ Nakon tog ranog razdoblja vodi kao samostalan autor ili kao voditelj autorskih timova iz-

1 Svoja iskustva u planiranju prostora primijenio je na pedagoški rad utemeljivši kolegij „Prostorno planiranje” već 1968. godine. Pokrenuo je i kolegij „Urbana sociologija” 1978. [AF].

2 A. Marinović-Uzelac autor je stručnih knjiga: *Socijalni prostor grada*, 1978.; *Naselja, gradovi, prostori*, 1986.; *Teorija namjene površina*, 1989.; *Prostorno planiranje*, 2001. te nekoliko knjizica lirike (*Zapisi*, 1994.; *Nedohvat*, 2004.).

3 Usporediti, primjerice, njegove članke *Atenska povijest: Što je bila – što jest – što će biti* [MARINVIĆ-UZELAC, 1985: 24-31] i *Urbanizam u industrijskoj civilizaciji* [MARINVIĆ-UZELAC, 1966: 7-16].

4 BOŽIĆ, 2000: 204

5 A. Marinović-Uzelac stekao je titulu koja je u tadašnjem francuskom sustavu visokog obrazovanja, u kojem su postojale dvije razine doktorata (*doctorat de l'université* i *doctorat d'état*), odgovarala „sveučilišnom doktoratu” [AF].

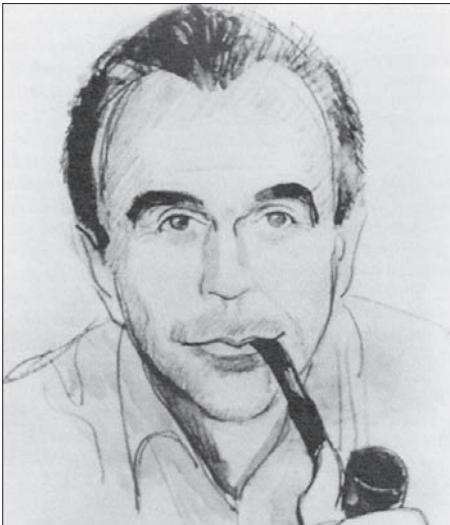
6 SMODE CVITANOVIĆ, SMOKVINA, 2011: 136

7 B. Milić je u to vrijeme bio docent [AF].

8 AF

9 U Republici Hrvatskoj još nije uspostavljen sustav arhiviranja urbanističkih i prostornih planova pa stoga istraživač nailazi na zapreke. Premda smo željeli dati kompetentan uvid u cjelokupan planerski opus prof. A. Marinović-Uzelca na temelju izvorne dokumentacije, nije uvijek bilo moguće doći do izvornog dokumenta. Osim dokumentacije arhiva Katedre za urbanizam, prostorno planiranje i pejzažnu arhitekturu [AF-KU], pokušali smo dobiti uvid i u dokumentaciju koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, i to posebice u onu koja se odnosi na hrvatske nacionalne parkove. Međutim, dobili smo službeni odgovor da dokumentacija koja se odnosi na nacionalne parkove nije tematski sredena te da bi trebalo pretražiti niz arhivskih fondova Hrvatskoga državnog arhiva, primjerice, arhivske fondove najviše državne vlasti koja je nadležna za donošenje akata o nacionalnim parkovima: 278 Prezidiijum Sabora NRH (1945.-1953.), 279 Predsjedništvo vlade NRH

SL. 2. MILIVOJ UZELAC: PORTRET ANTE MARINOVIC-UZELCA
FIG. 2. MILIVOJ UZELAC: PORTRAIT OF ANTE MARINOVIC-UZELAC

radu generalnih i detaljnih urbanističkih planova hrvatskih gradova.⁹ To su, primjerice, generalni urbanistički plan Kutine (1971. i 1985.)¹⁰, generalni urbanistički plan Nina (1988.) i generalni urbanistički plan Rijeke (sa: S. Jurković; 1998.-1999.)¹¹, zatim detaljni urbanistički planovi za Šestinski dol u Zagrebu (u suradnji s D. Boltarom i V. Ivanovićem, 1966.-1981.)¹², detaljni urbanistički planovi za Kutinu: Centar (1968. i 1984.), Centar-jug (1977.)¹³ i Ciglenicu (1977.)¹⁴, urbanističko rješenje predjela „Voštarnica-Jazine” u Zadru (u suradnji s D. Boltarom, 1971.), detaljni urbanistički plan obnove i revitalizacije povijesnoga središta Nina (1988.)¹⁵ te detaljni urbanistički plan centra Vukovara (sa S. Peganom, 1997.).¹⁶

Njegove snažne vizije razvoja gradova, koje dolaze do izražaja već 1969. kada samostalno radi Studiju urbanističkog i prometnog rješenja Ljubljanske ulice (1969.), oblikujući je kao zapadni ulaz u Zagreb¹⁷, prisutne su i u drugim urbanističkim planovima koje je izradio. Međutim, najznacajni dio njegova opusa vezan je za prostorno planiranje kojeg je bio promotor i jedan od začetnika u Hrvatskoj i tadašnjoj Jugoslaviji. Među izrađenim prostornim planovima ističu se veliki prostorni zahvati poput Koordinacionoga regionalnog prostornog plana „Gornji Jadran” (1970.-1972.)

(1945.-1953.), 280 Izvršno vijeće Sabora SRH (1953.-1990.), 365 Republički zavod za društveno planiranje SRH (1945.-1990.), 1081 Sabor SRH (1945.-1982.), 1586 Republički sekretarijat za privredu SRH (1947.-1971.), 1616 Predsjedništvo SRH (1974.-1990.), 1948 Zbirka nacrti objekata u vlasništvu Republike Hrvatske (1943.-1983.). Gradivo Urbanističkog instituta Hrvatske, koje je Hrvatski državni arhiv preuzeo 2012. godine, zasad je nedostupno jer je preuzeto u nesređenom stanju i tek je u prvoj fazi obrade Hrvatskoga državnog arhiva (službeni dopis Hrvatskoga državnog arhiva, 12.11.2013.).

10 Suradnik O. Grgurević [AF]

11 BOŽIĆ, 2000: 204

12 BOLTAR, IVANOVIĆ, MARINOVIC-UZELAC, 1966: 4-5

13 Suradnik O. Grgurević [AF]

14 Koautor O. Grgurević [AF]

15 BOŽIĆ, 2000: 204. Na urbanističkim planovima za Nin surađivali su: J. Horvat, N. Lipovac i D. Landau-Boltar [AF].

16 AF

17 MARINOVIC-UZELAC, 1969.

18 MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 551-553; *** 1988: 25

19 AF

20 Suradnici: J. Horvat, S. Jurković [AF]

21 Koautori: O. Grgurević, S. Pegan, J. Horvat, T. Jukić, S. Jurković, Z. Karać [AF]

22 BOŽIĆ, 2000: 204; koautori: O. Grgurević, S. Pegan, J. Horvat, T. Jukić, S. Jurković, Z. Karać

23 Suradnici: J. Horvat, S. Jurković, T. Jukić, Z. Karać, M. Obad Ščitaroci; koautori: O. Grgurević, S. Pegan, J. Horvat, T. Jukić, S. Jurković, Z. Karać

24 Koautori: O. Grgurević, S. Pegan, J. Horvat, T. Jukić, S. Jurković, Z. Karać

25 Prostorni plan Vukovarsko-srijemske županije iz 2002. (autori: A. Marinović-Uzelac, S. Pegan; suradnici: D. Arbutina, T. Mataković) prvi je prostorni plan izrađen za područje koje je bilo okupirano tijekom Domovinskoga rata.

– projekta Ujedinjenih naroda [UN] i vlade tadašnje Jugoslavije¹⁸, a na kojem radi kao jedan od šestorice voditelja projekta; plana „Jadran III” (1974.-1975.) – istraživačkog projekta UN i vlade Jugoslavije s težištem na zaštitu okoliša jadranskoga područja, na kojem je bio konzultant voditeljske grupe i član radne grupe za prostorno planiranje¹⁹, te Prostornog plana područja posebne namjene hidroenergetskog sustava Drava (1978.-1980.).²⁰

Za područja i gradove znatno oštećene u Domovinskom ratu izradio je Osnove korištenja i zaštite prostora općina Pakrac-Lipik (1992.-1993.)²¹, Vukovar (1992.-1993.)²², Đurđevac (1994.)²³, Virovitica (1994.)²⁴. U vrijeme okupacije grada Vukovara započinje istraživanje prostora istočne Slavonije te izrađuje prostorni plan Vukovarsko-srijemske županije (2002.) sa S. Peganom.²⁵

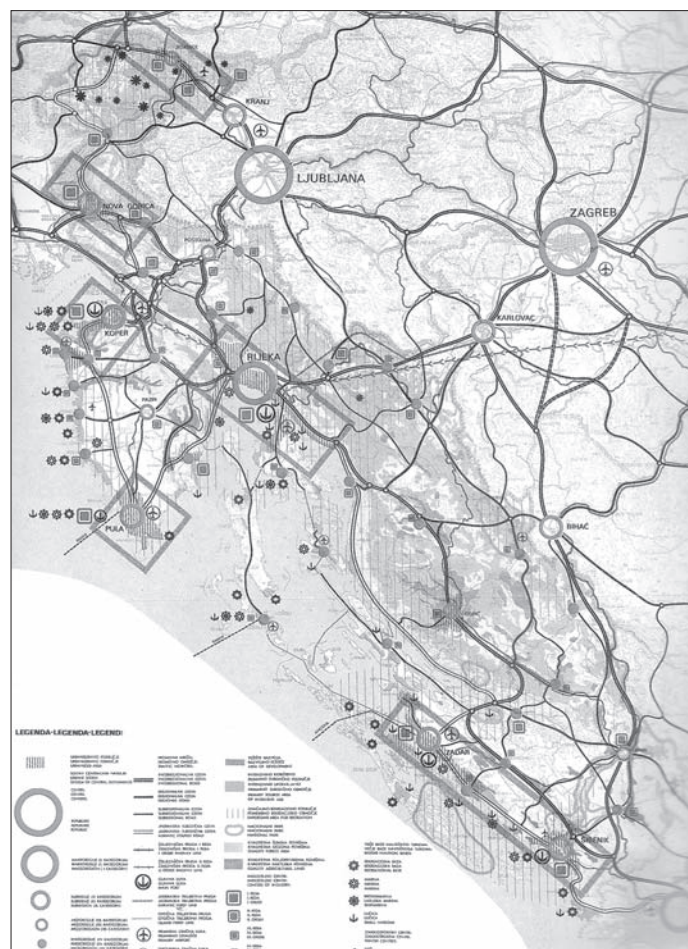
PROSTORNI PLANOV I NACIONALNIH PARKOVA

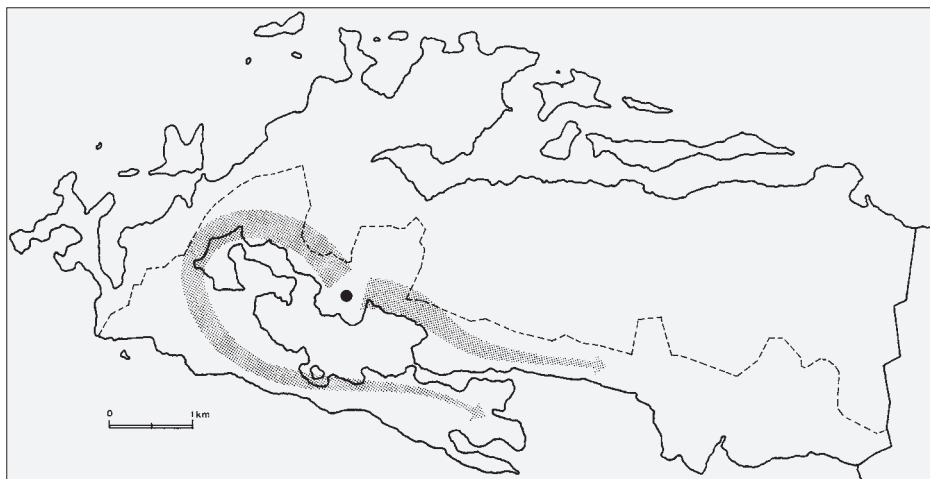
PHYSICAL PLANS OF NATURAL PARKS

U opusu profesora Marinović-Uzelca značajno mjesto pripada prostornim planovima velikih

SL. 3. KOORDINACIJSKI REGIONALNI PROSTORNI PLAN „GORNJI JADRAN”, 1970.-1972.

FIG. 3. COORDINATED REGIONAL PHYSICAL PLAN “UPPER ADRIATIC REGION”, 1970-1972

SL. 4. NP MLJET: PROCJENA KAPACITETA ZA PRIHVAT POSJETITELJA, ANALIZA RASPOREDA POSJETITELJA
 FIG. 4. NP MLJET: ASSESSED CAPACITY OF VISITORS, VISITOR PROGRAM ANALYSIS

zaštićenih područja prirode – nacionalnih parkova i parkova prirode. Autor je sveobuhvatnih stručnih analiza i prijedloga prostornih planova za nacionalne parkove [NP]: NP Mljet (1964. i 1985.)²⁶, NP Krka (1969.-1971.²⁷, 1987.²⁸ i 1997.²⁹) te NP Plitvička jezera.³⁰ Ante Marinović-Uzelac radio je i prostorne planove za parkove prirode [PP]: PP Trakošćan (u suradnji s D. Boltarom, 1974.)³¹, PP Biokovo (1980.-1982.)³² i PP Blidinje (sa S. Peganom, 1999.).³³

Autor je planova memorijalno-turističkog područja Kalnika (1972.)³⁴, memorijalnog parka Petrova gora (1968.)³⁵, spomen-parka Kumrovec (sa S. Jurković i O. Grgurevićem, 1974.-1977.)³⁶ i spomen-područja Dotrščina (u suradnji s J. Seisselom, 1976. i kasnije O. Grgurevićem)³⁷, a koji su po nekim temama poput turizma i očuvanja zatečenih vrijednosti, bilo prirodnih ili kulturnih, bliski tematici planiranja prirodnih područja.

Osjetljiva problematika planiranja nacionalnih parkova – kojeg je prvovažni cilj očuvanje prirodnih fenomena u izvornom stanju, uz naoko proturječan zahtjev za izobrazbom i popularizacijom prirode³⁸ – bila je nova, i to ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu. Premda je prvi nacionalni park, Yellowstone, bio utemeljen još 1872.³⁹, na međunarodnoj razini tek su se u drugoj polovici 20. stoljeća postavila načela i odredile smjernice za prostorno planiranje nacionalnih parkova u službi očuvanja prirode.⁴⁰

Nacionalni parkovi, prema definiciji međunarodne organizacije za zaštitu prirode IUCN (*International Union for Conservation of Nature*) iz 1969. godine, razmjerno su velika područja jednog ili više ekosustava u kojima se nalaze biljne i životinjske vrste, geomorfološki lokaliteti i staništa od posebnoga znanstvenog, edukativnog i rekreativnog interesa ili koji posjeduju prirodne krajolike iznimne ljepote.⁴¹ Sukladno preporuci IUCN-a, ugrađenoj u definiciju nacionalnoga parka, najviša državna vlast osnivanjem nacionalno-

ga parka poduzima mjere za zaštitu prirodnih vrednota eliminirajući eksploataciju ili zaposjedanje na cijeloj površini kako bi djelotvorno pojačala poštovanje ekoloških, geomorfoloških ili estetskih značajki zbog kojih je nacionalni park osnovan⁴²; pritom je posjetiteljima dopušten ulaz pod posebnim uvjetima, i to radi obrazovanja, kulture, inspiracije i rekreacije.⁴³

Stoga se u legislativi pojedinih država istice da se nacionalni parkovi proglašavaju radi zaštite ekoloških procesa većih ekosustava, pojedinih vrsta i ekosustava karakterističnih za pojedino područje, ali i radi omogućavanja ekološki i kulturno kompatibilnih i dopustivih duhovnih, znanstvenih, obrazovnih i rekreativnih aktivnosti.⁴⁴ I državni Zakon o zaštiti prirode iz 1976. prihvatio je definiciju IUCN-a: „Nacionalni park je prostrano područje osobite prirodne, kulturne, znanstvene, odgojne, obrazovne, estetske, turističke i rekreativne vrijednosti, a obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosistema.”⁴⁵

Prema Zakonu o zaštiti prirode Republike Hrvatske iz 2005., koji uz nadopune vrijedi i danas, „Nacionalni park je prostrano, pretežno neizmijenjeno područje kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti, obuhvaća jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekoloških sustava, a prven-

²⁶ Marinović-Uzelac jedan je od autora Detaljne uredajne osnove NP Mljet (autori: J. Seissel, D. Boltar, A. Marinović-Uzelac, D. Alfier 1964., i autor Prostornog plana NP Mljet 1985., na kojem je suradnik M. Obad Šćitaroci [AF].

²⁷ BOLTAR, MARINOVIC-UZELAC, 1976: 1-3

²⁸ AF-KU

²⁹ AF

³⁰ MARINOVIC-UZELAC, MOVČAN, VIDAKOVIĆ, 1977.; MARINOVIC-UZELAC, 1994: 81-93

³¹ Suradnici: O. Grgurević i D. Landau-Boltar [AF]

³² Park prirode i spomen-područje Biokovo: glavni planer A. Marinović-Uzelac, planer-suradnik Z. Barović, suradnik J. Horvat [MARINOVIC-UZELAC, 1980.-1982.]

³³ Suradnici: D. Arbutina i S. Gašparović [MARINOVIC-UZELAC, PEGAN, 1999: 27-104]

³⁴ Suradnica: Ž. Ružić [MARINOVIC-UZELAC, 1972: 1-9]

³⁵ MARINOVIC-UZELAC, 1969: 38-40

³⁶ MARINOVIC-UZELAC, JURKOVIC, GRGUREVIC, 1977.; MARINOVIC-UZELAC, 1977: 4-10

³⁷ Suradnici: O. Grgurević i S. Jurković. Za Dotrščinu je u suradnji s O. Grgurevićem izradio i idejno urbanističko rješenje memorijalnog centra Dotrščina te idejni projekt trga.

³⁸ MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 561. Marinović-Uzelac se poziva na definiciju IUCN-a koja vrijedi i danas: „National Park protected areas are large natural or near natural areas set aside to protect large-scale ecological processes, along with the complement of species and ecosystems characteristic of the area, which also provide a foundation for environmentally and culturally compatible spiritual, scientific, educational, recreational and visitor opportunities.” [http://gapanalysis.usgs.gov/blog/iucn-definitions/]

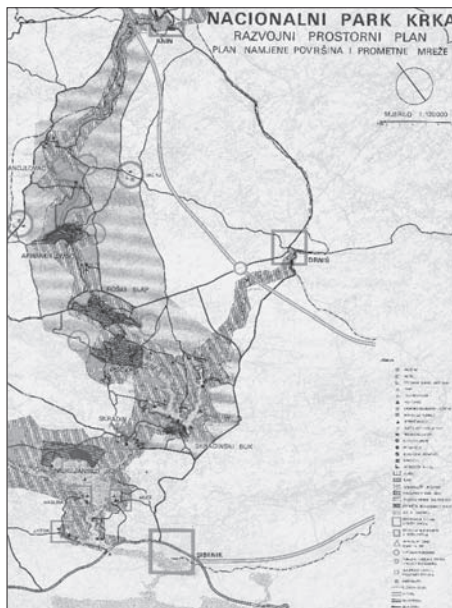
³⁹ http://memory.loc.gov/ammem/gmdhtml/yehtml/yeabout.html

⁴⁰ Zaključci Prve svjetske konferencije o nacionalnim parkovima (*First World Conference on National Parks: proceedings of a conference*), Seattle, 1962. [*** 1962]; Zaključci 11. Generalne skupštine *International Union for*

stveno je namijenjen očuvanju izvornih prirodni vrijednosti".⁴⁶

Kao iznimno vrijedna prirodna područja nacionalni su parkovi doista nacionalno blago neke zemlje pa stoga zahtijevaju intenzivne mjere zaštite, ali ujedno i pristup brojnih posjetitelja radi odgoja i obrazovanja. S obzirom na potrebu i obvezu očuvanja rijetkih i dragocjenih prirodnih fenomena s jedne, a edukacijsku funkciju nacionalnih parkova s druge strane⁴⁷, planiranje nacionalnih parkova iznimno je složeno. Nacionalni je park, kao i svaki prostor, „zona konflikata, zona sukoba interesa, usprkos tome što se ti sukobi odvijaju unutar zaštićenog rezervata”.⁴⁸ Najagresivniji je pritom interes turizma, djelatnosti koja je radi edukacije širokih slojeva društva i radi popularizacije prirode dopustena u nacionalnim parkovima, no koju prostornim i ekonomskim planiranjem treba podrediti osnovnoj svrsi – očuvanju prirode.

A. Marinović-Uzelac u svojim prostornim planovima stavlja očuvanje prirode uvijek na prvo mjesto, ističući da se vrijedna prirodna područja kategoriziraju i stavljaju pod zaštitu kako bi se očuvali vrijedni fenomeni, a ne radi gospodarskog iskorištavanja.⁴⁹ To njegovo stajalište dolazi do izražaja prilikom izrade prostornih planova za nekoliko značajnih nacionalnih parkova – od NP Mljet i NP Krka, do

najstarijega i najvrjednijega hrvatskog NP Plitvička jezera.

• **Nacionalni park Mljet** – A. Marinović-Uzelac već 1964. godine sudjeluje u izradi Detaljne uređajne osnove Nacionalnog parka Mljet (autori: J. Seissel, D. Boltar, A. Marinović-Uzelac, D. Alfier).⁵⁰ Nacionalni park Mljet ponovno je u žarištu njegova profesionalnog interesa dvadesetak godina poslije, kada vodi izradu prostornog plana 1985. godine.⁵¹ Temeljni su prirodni fenomeni toga nacionalnoga parka Malo i Veliko jezero, koja su povezana s morem i okružena bujnom autohtonom mediteranskom vegetacijom. To se područje planom čuva u zatečenom stanju.⁵² Uzimajući u obzir ne samo prirodne vrijednote Nacionalnog parka Mljet nego i njegov specifičan položaj na razmjerno udaljenom otoku, slabo prometno povezanom s kopnom, Marinović-Uzelac predvidio je na rubu Nacionalnog parka te izvan kontakta s temeljnim fenomenom i prijeko potreban turistički smještaj⁵³, za koji smatra da ga je povoljnije smjestiti unutar administrativnih granica parka i time omogućiti bolju kontrolu zaštite prostora.⁵⁴

• **Nacionalni park Krka** – Senzibilnost profesora Marinović-Uzelca za jedinstveni karakter svakoga pojedinog prirodnog područja, njegova ljubav prema prirodi, neopterećenost doktrinama i uobičajenim pristupima došlo su do izražaja i pri izradi prostornih planova nacionalnih parkova Krka i Plitvička jezera.

Za NP Krka Marinović-Uzelac radi Detaljnu uređajnu osnovu Skradinskog buka 1969. godine u suradnji s D. Boltarom⁵⁵ i Razvojni prostorni plan Nacionalnog parka Krka 1969.-1970., također u suradnji s D. Boltarom.⁵⁶ Na

SL 5. NP KRKA: RAZVOJNI PROSTORNI PLAN NACIONALNOG PARKA KRKA, PLAN NAMJENE POVRŠINA I PROMETNE MREŽE, 1969.-1970.

FIG. 5. NP KRKA: DEVELOPMENT PHYSICAL PLAN OF KRKA NATIONAL PARK, LAND USE PLAN AND TRAFFIC NETWORK, 1969-1970

SL 6. NP KRKA: PROCJENA KAPACITETA ZA PRIHVAT POSJETITELJA, ANALIZA KONCENTRACIJE POSJETITELJA

FIG. 6. NP KRKA: ASSESSED CAPACITY OF VISITORS, VISITOR DENSITY ANALYSIS

Conservation of Nature (IUCN), Banff, 1972. [*** 2010: 5]; Zaključci Druge svjetske konferencije o nacionalnim parkovima (*Second World Conference on National Parks*) [http://www.nps.gov/history/history/online_books/nps/second_world_conference.pdf]

41 GÜLEZ, 1992: 811

42 Prema IUCN-u, za nacionalni park zahtijeva se statutarina zakonska zaštita te dovoljno velik proračun i dovoljno osoblja koje može osigurati djelotvornu zaštitu [GÜLEZ, 1992: 811]. Definicija zaštićenoga područja prema IUCN-u ističe potrebu djelotvornih sredstava zaštite: „A clearly defined geographical space, recognized, dedicated and managed, through legal or other effective means, to achieve the long-term conservation of nature with associated ecosystem services and cultural values”. [http://gapanalysis.usgs.gov/blog/iucn-definitions/]

43 GÜLEZ, 1992: 811

44 http://gapanalysis.usgs.gov/blog/iucn-definitions/

45 MARINOVIC-UZELAC, MOVCAN, VIDAKOVIC, 1977: 20

46 http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288893.html

47 MARINOVIC-UZELAC, 1994: 82

48 Upravo zbog suprotstavljenih interesa prostorni plan nacionalnih parkova nuždan je i obavezan. [MARINOVIC-UZELAC, 1994: 87]

49 MARINOVIC-UZELAC, 1994: 83

50 AF

51 BOŽIĆ, 2000: 204. Planer-suradnik na izradi prostornog plana NP Mljet bio je M. Obad Ščitaroci. [AF-KU]

52 MARINOVIC-UZELAC, 1988: 75

53 MARINOVIC-UZELAC, 1988: 74

54 MARINOVIC-UZELAC, 1994: 89

55 AF

56 BOLTAR, MARINOVIC-UZELAC, ALFIER, 1971. Suradnica: Dubravka Boltar; u suradnji s Republičkim zavodom za zaštitu prirode u Zagrebu (I. Bralić, R. Kevo, Z. Mikulić, O. Piškoric, te Urbanističkim institutom SR Hrvatske (D. Kis, S. Ricov) i Institutom za geološka istraživanja (P. Mamuzić) [AF-KU]

izradi Razvojnoga prostornog plana Nacionalnog parka Krka⁵⁷, dovršenog 1971. godine, uza stručnjake Zavoda za urbanizam Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu (autori: D. Boltar, A. Marinović-Uzelac, D. Alfier) sudjeluju i stručnjaci tadašnjega Republičkog zavoda za zaštitu prirode u Zagrebu i Urbanističkog instituta SRH – Grupa za hortikulturu i oblikovanje pejzaža, Institut za geološka istraživanja te vanjski suradnici.⁵⁸ Marinović-Uzelac ponovno se bavi razvojem NP Krka 1987. godine, kada kao glavni planer vodi izradu novoga Prostornog plana NP Krka⁵⁹, te 1997. godine kada, u suradnji sa S. Peganom, radi novelaciju za NP Krka.⁶⁰

S obzirom na dobru prometnu povezanost s gradovima i turističkim područjem na jadranskoj obali te na dobru pristupačnost brzim cestama iz daljih emitivnih središta, NP Krka planiran je kao određite namijenjeno isključivo izletničkom turizmu pa je isključena gradnja turističkog smještaja. Sveobuhvatnoj analizi prometa, kako onoga unutar Nacionalnog parka tako i prilaznoga te širega regionalnoga, Marinović-Uzelac poklanja posebnu pozornost, promatrajući NP Krka kao specifičan dio širega prostora i potiče njegovu funkciju u čitavoj regiji srednje Dalmacije.

Planom se u NP Krka razlikuju dvije zone, različite po karakteru zaštite: 'uza zona' stroge zaštite, koja slijedi tok rijeke Krke i njezinih pritoka, određena je kriterijem neposredne okoline toka i dosega pogleda kako bi se sačuvala cjelovitost prirodnog fenomena, a 'šira zona' manje strogog režima zaštite svojevrsno je 'tampon'- područje koje štiti 'užu zonu' stroge zaštite.

Za niz slapova Skradinskoga buka, najvrjednijeg područja Krke, izraden je u sklopu Razvojnoga prostornog plana NP Krka i detaljni plan uređenja⁶¹ kojim su uklonjene ili ograničene sve aktivnosti što bi mogle narušiti krhki ekosustav slapova – čak i plivanje. Uočeno je da zbog hidrocentrale velik dio Skradinskoga buka ostaje bez vode, a to uzrokuje propadanje sedrenih barijera koje tvore temeljni prirodni fenomen Nacionalnoga parka. Stoga je preporučeno da se što prije obustavi rad te centrale, odnosno oduzimanje vode slapovima prilagodi propisivanjem minimalnog protoka.⁶² U područjima izvan zone temeljnog fenomena predviđeni su sportsko-rekreativni sadržaji poput vodenih sportova i marina na Prokljanskom jezeru, povezanom sa Šibenskim zaljevom i Jadranskim morem. U Skradinu, jedinom gradu na rijeci Krki, Planom se predviđa smještaj upravnih funkcija parka i razvoj turizma.⁶³ Posebno se ističe prijedlog plana posjećivanja koji planira kružnu turističku cestu oko parka s ciljem prezentacije cjeline nacionalnog parka posjetiteljima i time rasterećenja lokaliteta Skradinski buk.

Na području Nacionalnog parka pojedina uza područja, najvrjedniji spomenici prirode i kulture, stavljeni su pod odgovarajuću zaštitu.⁶⁴ Preporuka da se rad hidrocentrale prilagodi protoku vode te tijekom vremena i njen rad zaustavi zbog ugrožavanja osjetljivog ekosustava slapista, bila je vrlo progresivna u doba donošenja planova jer je pretpostavljala mjere zaštite ekonomskoj iskoristivosti.

• **Nacionalni park Plitvička jezera** – U opusu prof. dr.sc. Marinović-Uzelca posebno je značajan Prostorni plan Nacionalnog parka Plitvička jezera. Taj prirodni rezervat, svjetski relevantan zbog hidro-geoloških fenomena sedrenih barijera, proglašen je nacionalnim parkom 1949. godine.⁶⁵ Bio je to prvi nacionalni park u Hrvatskoj, a 1979. godine upisan je i na listu Svjetske baštine UNESCO-a, istodobno s povijesnom jezgrom Splita s Dioklecijanovom palačom i povijesnom jezgrom Dubrovnika – najranije proglašenim hrvatskim dobrima Svjetske baštine UNESCO-a.⁶⁶ Na primjeru Plitvičkih jezera, razmatranjem mijena bitnih postavki prostornih planova za taj nacionalni park tijekom vremena, mogu se najjasnije pratiti promjene odnosa struke prema definiciji i zadaci nacionalnih parkova.

Ideja o zaštiti Plitvičkih jezera formalno je artikulirana već u 19. stoljeću, kada Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera nastoji da se taj predio zaštiti zbog prirodnih ljepota, kao „remek-djela prirode”.⁶⁷ U 20. stoljeću znanstvene spoznaje akademika Ive Pevaleka, koji 1925. godine objavljuje rezultate istraživanja o biodinamičkom fenomenu sedrenja, ukazuju i na vrijednost očuvanja prirodnog fenomena Plitvičkih jezera za znanost, odnosno znanstvena istraživanja.⁶⁸ Na temelju njegovih spoznaja regulatorna osnova Plitvičkih jezera, predložena 1928., sadrži

57 AF

58 BOLTAR, MARINOVIĆ-UZELAC, 1976: 1

59 Planer-suradnik na izradi prostornog plana NP Krka bio je M. Obad Šćitaroci. [AF-KU]

60 AF

61 AF

62 BOLTAR, MARINOVIĆ-UZELAC, 1976: 1 [AF]

63 Radi zaštite prirodnih vrijednosti, a s obzirom na predviđeni razvoj turizma, u Prostornom planu NP Krka za Skradin se zahtijevala izrada Provedbenoga prostornog plana. [BOLTAR, MARINOVIĆ-UZELAC, 1976: 2]

64 BOLTAR, MARINOVIĆ-UZELAC, 1976: 1

65 Zakon o proglašenju Plitvičkih jezera nacionalnim parkom. [***1949: 191]

66 http://whc.unesco.org/en/list/?search=croatia&searchSites=&search_by_country=&search_yearinscribed=&type=all®ion=&themes=&media=&criteria_restriction=&order=country

67 PETRIĆ, 2012: 17

68 LAY, 1974: 162

69 PETRIĆ, 2012: 17

70 POLŠAK, 1974: 23

71 MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDAKOVIĆ, 1977: 4, 19

već elemente zaštite prirode. Nacrtom „Zakonske odredbe o narodnoj branjevini Plitvičkih jezera” 1943. godine predložena je zaštita na načelu zoniranja kojim se područje zaštite dijeli u tri pojasa: uži zaštitni pojas, širi zaštitni pojas i putničarski pojas.⁶⁹

Najveća je vrijednost NP Plitvička jezera specifičan hidroekološki sustav, zahvaljujući kojemu se stvaraju sedrene barijere tvoreći niz slapova i jezera iznimne ljepote, okruženih bujnom šumskom vegetacijom.⁷⁰ Krajem petoga desetljeća 20. stoljeća, kada su Plitvička jezera bila proglašena nacionalnim parkom, takav ekološki pristup još nije bio razrađen pa su Plitvice stavljene pod zaštitu kao „predio osobite ljepote”, koji je osim jezera obuhvaćao i okolno područje što je u šumsko-uzgojnom, lovnom i turističkom pogledu sačinjavalo cjelinu.⁷¹ Teritorijalne granice Parka određene su administrativno – slijedile su ceste, putove i tadašnje razgraničenje šumsko-teritorijalnih jedinica.⁷² Teritorij nacionalnog parka bio je podijeljen na uže i šire područje na temelju šumsko-zaštitne koncepcije.⁷³

Programom Generalne uređajne osnove Nacionalnog parka Plitvička jezera iz 1960. godine nastoji se odrediti granice nacionalnog parka prema zakonitostima prirodnog fenomena, proširujući teritorij Parka na okolna područja koja mu hidrogeološki gravitiraju.⁷⁴ Generalni uređajni plan Nacionalnog parka, razvijan 1965.-1969. i usvojen 1970. godine, zasnivao se na ekološkim datostima plitvičke podzemne i nadzemne vode, koje se tretiraju kao cjelina. Tim je Planom isključen tranzitni promet iz uzeg područja Parka te je predviđeno da se turistički kapaciteti uklone iz predjela izvora, uzvodno od jezera.

S obzirom na razvoj teorije i prakse planiranja nacionalnih parkova u svijetu, godine 1975.

⁷² Granice Nacionalnog parka počinju se definirati 1950. kada uprava Parka na terenu određuje obuhvat zaštite. Granice Parka određene su administrativno Rješenjem iz 1951., i to na temelju Regionalnog plana izrađenog u razdoblju 1946.-1950. u Urbanističkom zavodu Hrvatske pod vodstvom Z. Stričića. Granice Parka proširene su 1997. Zakonom o izmjenama zakona o proglašenju Plitvičkih jezera nacionalnim parkom (NN 13/97). [PETRIĆ, 2012: 17-20]

⁷³ Uže zaštitno područje obuhvaćalo je jezera s dobro očuvanim sumama. [*** 1977: 19]

⁷⁴ Program Generalne uređajne osnove NP PJ izradio je Urbanistički Institut NR Hrvatske 1960. [MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDA KOVIĆ, 1977: 4]

⁷⁵ U toj su grupi, uz prof. Antu Marinović-Uzelca, glavni prostorni planeri bili Josip Movčan i Petar Vidaković iz NP Plitvička jezera, a u planiranju su sudjelovali stručnjaci raznih struka koji su izradili specijalističke studije. [MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDA KOVIĆ, 1977.]

⁷⁶ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDA KOVIĆ, 1977: 7

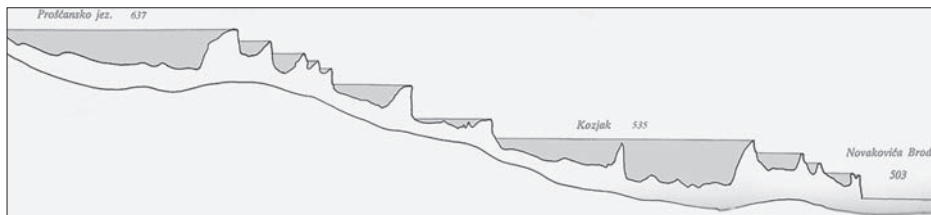
⁷⁷ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDA KOVIĆ, 1977: 19

⁷⁸ Marinović-Uzelac 1980-ih godina približe se bavio ruralnom baštinom NP Plitvička jezera. [PETRIĆ, 2012: 20]

⁷⁹ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDA KOVIĆ, 1977: 19

⁸⁰ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDA KOVIĆ, 1977: 20

⁸¹ PETRIĆ, 2012: 18. Hidrološka osjetljivost pojedinih područja bila je jedan od temelja zoniranja NP Plitvička jezera.

odlučeno je da se izradi novi prostorni plan toga Nacionalnog parka kao prostora posebne namjene. Izrada plana povjerena je skupini sastavljenoj od stručnjaka NP Plitvička jezera i vanjskih stručnjaka, pod stručnim vodstvom A. Marinović-Uzelca.⁷⁵ Prijedlog Prostornoga plana usvojen je u veljači 1976. godine.⁷⁶

Analiza postojećeg stanja pokazala je da su Plitvička jezera bila preintenzivno iskorištavana za turizam, koji je potaknuo stihijski rast sela na tom području, pa je to prijetilo zatiranjem tradicijskoga graditeljstva. Stručni tim pod vodstvom A. Marinović-Uzelca prepoznao je u tom trendu opasnost kako za prirodno tako i za kulturno naslijeđe, shvaćajući vrijednost tradicijske graditeljske baštine koja je kao cjelina bitan sastavni dio antropogenoga krajolika.⁷⁷ Taj pristup svjedoči o vrlo ranom opredjeljenju za zaštitu kulturnoga krajolika i o senzibilnosti A. Marinović-Uzelca za vrijednosti prostora i krajolika.⁷⁸

U Prijedlogu Prostornoga plana obrazložena su polazišta za stvaranje nove koncepcije, zasnovane na skrbi za specifičan ekološki sustav i na tada najnovijim znanstvenim spoznajama o zaštiti prirode. Na temelju znanstvenih spoznaja, koje su dokazale da podzemni i nadzemni sustav voda Plitvičkih jezera tvori jedinstven ekosustav, zaključeno je da prirodni okvir jezera zahtijeva jednako bržnu zaštitu kao i temeljni fenomen – jezera sa sedrenim barijerama koje tvore slapove.⁷⁹

Radi djelotvornog očuvanja jedinstvenoga prirodnog fenomena granice Nacionalnog parka određene su u skladu s novom definicijom nacionalnog parka utemeljenom na ekosustavu. Teritorij Parka je proširen, tako da su njime obuhvaćena Plitvička jezera, s izvorima, pritokama, kanjonskim dijelom toka rijeke Korane i cjelokupnim nadzemnim i podzemnim područjem, te područja koja u ekološkom, pejzažno-zaštitnom i turističko-rekreativnom pogledu tvore jedinstvenu cjelinu.⁸⁰

Na temelju znanstvenih istraživanja sljernih područja podzemnih i nadzemnih vodotoka Nacionalnog parka razdijeljenih razvodnicama, područje parka je podijeljeno prema zonama zaštite: slijev Plitvičkih jezera (hidrološki najosjetljivije područje), slijev Koreničke rijeke (hidrološki osjetljivo područje) i ostale manje osjetljive sljehove.⁸¹

Aktualne znanstvene spoznaje u području ekologije, osobito one o povezanosti i kom-

SL. 7. NP PLITVIČKA JEZERA: SEDRENE BARIJERE KOJE TVORE VEĆA I MANJA JEZERA SA SLAPOVIMA TEMELJNI SU FENOMEN NACIONALNOGA PARKA.

FIG. 7. NP PLITVIČKA JEZERA (PLITVICE LAKES): TUFF BARRIERS, WHICH CREATE BIGGER AND SMALLER LAKES WITH WATERFALLS, ARE A BASIC NATURAL PHENOMENON OF THIS NATIONAL PARK

SL. 8. NP PLITVIČKA JEZERA: ZAŠTITA SEDRENIM BARIJERA – STAZE IZNAD VODE OMOGUĆUJU SLOBODAN PROTOK VODE NA SEDRENIM BARIJERAMA.

FIG. 8. NP PLITVIČKA JEZERA (PLITVICE LAKES): TUFF BARRIERS PROTECTION – PATHS ABOVE WATER ALLOW A FREE WATER FLOW OVER TUFF BARRIERS

pleksnoj međuovisnosti ekosustava, ugrađene su, dakle, već 1975.-1976. u temelje Prijedloga Prostornoga plana NP Plitvička jezera.

Godine 1986. usvojen je novi Prostorni plan Nacionalnog parka Plitvička jezera koji je pod vodstvom glavnih planera dr. R. Mišćevića i J. Movćana izradio Urbanistički institut SR Hrvatske s upravom Nacionalnog parka, Sektorom razvoja Plitvičkih jezera.⁸² Međutim, s obzirom na vrijednost tradicijske graditeljske baštine i procesa koji su prijetili njezinu degradiranju i zatiranju, uvidjelo se da Prostorni plan nije dovoljan instrument za provodnje mjera zaštite seoskih naselja unutar Parka pa je 1987. g. imenovana grupa stručnjaka iz Urbanističkog instituta SR Hrvatske i tadašnjega Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba, koja je prvi put izradila stručnu podlogu za uređenje tradicijskih seoskih naselja na području Parka. Na temelju toga istraživanja Urbanistički institut SR Hrvatske pod vodstvom autora N. Kovačevića, A. Marinovića i N. Furlan-Zimmermann izradio je 1988. g. Studiju uređenja sela na području Nacionalnog parka Plitvice. Taj je prostorno-planski studijski dokument posebno značajan za razmatranje uređenja i zaštite seoskih naselja.⁸³

DOPRINOS MARINOVIĆ-UZELCA METODOLOGIJI PLANIRANJA NACIONALNIH PARKOVA

MARINOVIĆ-UZELAC'S CONTRIBUTION TO PLANNING METHODOLOGY OF NATIONAL PARKS

Cjelokupno stručno i znanstveno djelovanje prof. dr. Marinović-Uzelca na zaštiti prirodnih područja, posebice nacionalnih parkova, utemeljeno je na znanstvenom pristupu i usvajanju novih znanstvenih spoznaja te nji-

hovoj promišljenoj primjeni. Primjerice, već 1975.-1976. godine pri izradi Prostornoga plana NP Plitvička jezera primijenjene su spoznaje o važnosti cjelovite zaštite ekosustava, a to je bilo iznimno napredno u ono doba, pa i danas se ponovno ističe u kontekstu sveobuhvatnoga, ekološkog i održivog planiranja.

Osobito je važan doprinos Marinović-Uzelca metodologiji planiranja nacionalnih parkova. On je razvio metode procjene kapaciteta nacionalnih parkova za prihvat posjetitelja i definirao novi razvrstaj zona zaštite uvođenjem nove kategorije – temeljnoga prirodnog fenomena nacionalnoga parka.⁸⁴

• **Temeljni prirodni fenomen i kategorizacija zona zaštite** – Prof. dr. Ante Marinović-Uzelac uočio je da najvrjedniji prirodni fenomen Nacionalnog parka Plitvička jezera zahtijeva vrlo intenzivan status zaštite, a da posjetiteljima ipak treba omogućiti pristup do njih⁸⁵, te da stoga području oko jezera ne odgovara nijedna od kategorija konvencije IUCN-a [*International Union for Conservation of Nature*], donesene u Banffu, Kanada, 1972. godine. Ta konvencija razlikuje dva glavna tipa predjela: prirodne i kulturne zone. Prirodne zone dijele se na stroge prirodne zone, upravljane prirodne zone, zone divljine i zone za rekreaciju u prirodnoj okolini, a kulturne zone na zone poljodjelskoga krajolika, arheološke i povijesne te antropološke zone.⁸⁶ Prema razvrstaju IUCN-a iz 1980. godine razlikuje se deset kategorija zaštićenih područja: znanstveni rezervat / strogi prirodni rezervat, nacionalni park, prirodni spomenik, rezervat zaštite prirode / utocište divljine, zaštićeni krajolik, rezervat resursa, antropološki rezervat, područje mješovite namjene, rezervat biosfere i prirodni predio Svjetske baštine UNESCO-a.⁸⁷

Budući da raspodjela zona po toj međunarodnoj konvenciji ne može biti primijenjena na jedinstveni fenomen Plitvičkih jezera⁸⁸, predložena je posebna kategorija „područje temeljnog fenomena” za predjele najveće vrijednosti, jedinstvenog i specifičnog fenomena koji je temeljni razlog postojanja nacionalnog parka. Na području toga fenomena ne mogu se izravno primijeniti termini kategorija iz međunarodne konvencije jer je unatoč zah-

⁸² *** 1988: 24

⁸³ PETRIĆ, 2012: 20

⁸⁴ A. Marinović-Uzelac i J. Movćan došli su prilikom izrade Prostornoga plana NP Plitvička jezera do termina „zona temeljnog fenomena”, o čemu su prvi put izvijestili znanstvenu zajednicu na Jugoslavenskom savjetovanju o nacionalnim i regionalnim parkovima, održanom na Plitvičkim jezerima u svibnju 1978. [MARINOVIĆ-UZELAC, 1980: 11]

⁸⁵ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVĆAN, VIDAČKOVIĆ, 1977: 27

⁸⁶ MARINOVIĆ-UZELAC, 1994: 87

⁸⁷ GÜLEZ, 1992: 812

tijevanom intenzivnom režimu zaštite ipak dopušten pristup posjetitelja, po čemu se razlikuje od „strogne prirodne zone” prema međunarodnom razvrstaju.⁸⁹

Polazeci od jedinstvenih vrijednosti i specifične problematike NP Plitvička jezera, Ante Marinović-Uzelac odlučio je odstupiti od njemu dobro poznatog razvrstaja zona prema međunarodnoj konvenciji IUCN-a da bi stvorio novu klasifikaciju, prilagođenu posebnim zahtjevima toga prirodnog rezervata. Tim razvrstajem, prilagođenim za praktičnu primjenu, razlikuju se zone zaštite koje se protežu na cijela područja (područje temeljnog fenomena, područje usmjerene zaštite i područje mješovite namjene) i na pojedine lokalitete (posebno zaštićeni prostori i spomenici prirode, među kojima se razlikuju strogi rezervati – prašumski, šumski i faunski, te krška vrela, izvori, vodotoci i jezera, sedrene barijere, spilje). Zaštićeni antropogeni prostori i spomenici također su razvrstani prema specifičnim vrijednostima prostora Nacionalnog parka.⁹⁰ Svoj je razvrstaj Marinović-Uzelac razvio u sustav primjenjiv i za druge nacionalne parkove:

I. Prirodne zone – 1. zona temeljnoga prirodnog fenomena parka, 2. zona usmjerene zaštite (opća obuhvatna površina parka), 3. specijalne zone (razne vrste rezervata);

II. Kulturne zone – 1. zone poljodjelskoga pejzaža, 2. etnološke zone, 3. arheološke i kulturno-povijesne zone, 4. antropološke zone (uvjetno);

III. Zone mješovite namjene (za utilitarne namjene).⁹¹

⁸⁸ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDAKOVIĆ, 1977: 27

⁸⁹ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDAKOVIĆ, 1977: 27-28; <http://gapanalysis.usgs.gov/blog/iucn-definitions/>

⁹⁰ MARINOVIĆ-UZELAC, MOVČAN, VIDAKOVIĆ, 1977: 29

⁹¹ MARINOVIĆ-UZELAC, 1994: 87

⁹² MARINOVIĆ-UZELAC, 1994: 87-88

⁹³ PETRIĆ, 2012: 20

⁹⁴ MARINOVIĆ-UZELAC, 1994: 82; MARINOVIĆ-UZELAC, 2000.b: 563

⁹⁵ PETRIĆ, 2012: 20

Marinović-Uzelac uskladio je svoj razvrstaj s međunarodnom klasifikacijom [Banff, Kanada, 1972.], premda je bio svjestan određenih nedosljednosti i kritizirao neke termine poput „usmjerene zaštite” i „mješovite namjene”, ukazujući na terminološke nelogičnosti.⁹² Zoniranje nacionalnog parka, zasnovano na temeljnom prirodnom fenomenu, koje Marinović-Uzelac prvi put uvodi Prijedlogom Prostornog plana NP Plitvička jezera iz 1976.-1977., na snazi je i danas.⁹³ Razvrstaj koji je razvio prof. dr. Marinović-Uzelac najznačajniji je njegov doprinos metodologiji planiranja nacionalnih parkova pa je on s pravom ponosno napisao „da smo u Hrvatskoj razvili neka načela na koja međunarodne organizacije za zaštitu prirode dolaze tek sada”.⁹⁴

• **Zaštita ruralnoga naslijeđa** – Važan je i njegov doprinos vrjednovanju antropogenoga krajolika, nastalog u sudjelovanju prirode i čovjeka, shvaćanje tradicijskih ruralnih naselja kao autentične sastavnice krajolika, na koji se i danas, prema važećem Prostornom planu NP Plitvička jezera iz 1986., primjenjuju režimi izgradnje i uređenja prostora prema kategorijama zaštite koje je definirao Marinović-Uzelac: kategorija zaštitnoga obalnog pojasa, kategorija zaštite temeljnog fenomena, kategorija usmjerene zaštite i kategorija usmjerene zaštite slobodnijeg režima korištenja. Te su kategorije prikladne raznolikim posebnim uvjetima, čak i specifičnim zahtjevima u složenoj situaciji kad se u najvrjednijim zaštićenim prirodnim područjima nalaze čovjekove naseobine. U tom kontekstu posebno je vrijedna Studija uređenja sela na području Nacionalnog parka koju je A. Marinović-Uzelac 1988. godine izradio s koautorima N. Kovačevićem i N. Furlan-Zimmermann⁹⁵, a koja svjedoči o njegovu doprinosu zaštiti ruralnoga naslijeđa, dotad neprepoznatog te nedovoljno vrjednovanog i šticehog.

• **Doprinos metodologiji procjene kapaciteta nacionalnih parkova za prihvata posjetitelja** – Razvijajući prostorne planove za nacionalne parkove, od Mljetu preko Krke do Plitvičkih jezera, Ante Marinović-Uzelac prilagodio je pristup posebnim uvjetima svakoga

SL. 9. NP PLITVIČKA JEZERA: TEMELJNI PRIRODNI FENOMEN PRISTUPAČAN JE POSJETITELJIMA, ALI JE DISKRETNO IZDVOJEN RJEŠENJEM I POLOŽAJEM PJEŠAČKE STAZE.

FIG. 9. NP PLITVIČKA JEZERA (PLITVICE LAKES): THE BASIC NATURAL PHENOMENON IS ACCESSIBLE TO VISITORS, YET SLIGHTLY SEPARATED BY THE PATH

SL. 10. NP PLITVIČKA JEZERA: TEMELJNI PRIRODNI FENOMEN – BUJNI VODOTOK U MALIM KASKADAMA, STAZA ZA POSJETITELJE ‘PROLAZI’ KROZ VODOTOKE, NE OMETAJUĆI PRIRODNI TOK I DOPUŠTAJUĆI PRISTUP.

FIG. 10. NP PLITVIČKA JEZERA (PLITVICE LAKES): THE BASIC NATURAL PHENOMENON – MASSIVE WATER FLOW IN SMALL CASCADES, VISITOR PATH “RUNS” THROUGH WATER FLOWS WITHOUT DISRUPTING THE NATURAL FLOW AND ALLOWING ACCESS

SL. 11. NP PLITVIČKA JEZERA: TEMELJNI PRIRODNI FENOMEN I POSJETITELJI – PRISTUPAČNOST, ALI I RAZDVAJANJE.

FIG. 11. NP PLITVIČKA JEZERA (PLITVICE LAKES): THE BASIC NATURAL PHENOMENON AND VISITORS – ACCESSIBILITY AND SEPARATION

pojednog nacionalnog parka, ne robujući doktrinama, nego razvijajući i metodologiju planiranja i zaštite nacionalnih parkova prikladnu za specifičnosti tih prirodnih rezervata.

Prostorno planiranje općenito temelji proračune ponajprije na kapacitetu prostora, koji se u jednostavnijim slučajevima može odrediti prema površini zemljišta, ali ponekad zahtijeva složene proračune podnošljivosti zasićenja prostora, što daleko nadilazi zauzetost površine. Polazeci od premise da se ‘kapacitet’ nacionalnog parka, odnosno dopustivi broj posjetitelja, ne smije određivati prema čimbenicima koji se inače primjenjuju u prostornom planiranju, primjerice, prema veličini područja ili njegovoj receptibilnosti, nego prema ekološkim kriterijima održivosti prirodnog područja, napose temeljnoga prirodnog fenomena koji je razlog osnivanja parka⁹⁶, Marinović-Uzelac razvio je nekoliko metoda procjene mogućnosti prihvata posjetitelja, odnosno dopustivog broja posjetitelja koji još ne ugrožava vrijednote nacionalnog parka.⁹⁷ Te su metode prilagođene specifičnostima pojedinoga nacionalnog parka.

Primjerice, NP Mljet zbog specifičnog položaja na udaljenom, razmjerno izoliranom otoku, posjećen je gotovo isključivo ljeti, a njegovi su posjetitelji – ili gosti hotela, ili izletnici koji dolaze brodom. Te dvije grupe posjetitelja razgledavaju Park u različito vrijeme: boravišni se turisti u vrijeme najveće žege osvježavaju u moru, dok izletnici upravo tada dolaze na otok, tako da pri procjeni broja posjetitelja Parka ne treba zbrajati boravišne i izletniške goste.⁹⁸ S obzirom na kratkoću boravka na Mljetu, izletnici se moraju zadovoljiti kratkom šetnjom uz jezera, najzanimljivije područje temeljnog fenomena. S obzirom na prostornu raspodjelu posjetitelja, koja je linearna, pri čemu je koncentracija šetača obrnuto razmjerna udaljenosti od ishodišta – razvijena je formula raspodjele gustoće šetača, iz koje je vidljivo da NP Mljet ima vrlo ograničen kapacitet i da se ne smije previše opteretiti turističkim smještajnim građevinama.

U NP Krka zona temeljnog fenomena vrlo je izdužena, ali za određivanje kritične mase posjetitelja prirodavne su samo dvije najvrjednije uže zone slapova: Skradinski buk i Roški slap. Zbog oblika i veličine ‘kritičnih’ (mjerdavnih) zona – male zone u velikom nacionalnom parku i u velikoj ukupnoj zoni temeljnog fenomena, te zbog pristupa koji omogućuje posjet tijekom cijeloga dana uz neograničeno zadržavanje, ne postavlja se problem prostorne raspodjele mogućeg broja posjetitelja, nego samo pitanje vjerojatnosti njihove vremenske raspodjele tijekom dana. Stoga se zasebno promatra kapacitet terasa – vidikovaca za promatranje najatraktivnijih područja slapista, a zasebno kapacitet putova koji čine

pješачku prometnu mrežu Nacionalnog parka. Kapacitet planiranih vidikovaca, predviđen Prostornim planom u skladu s prostornim mogućnostima Nacionalnog parka, određen je po kriteriju najmanje potrebne površine po osobi⁹⁹, uz pretpostavku prosječne duljine zadržavanja na vidikovcima, a kapacitet staza i putova kojima se obilazi Nacionalni park po kriteriju najmanje udaljenosti među šetačima, što omogućuje autentičan doživljaj u gotovo netaknutoj prirodi.¹⁰⁰ U oba slučaja kriterij je izveden iz osnovne svrhe Nacionalnog parka: sačuvati zaštićeni fenomen i drugog, ne manje važnog, cilja projekta – omogućiti ugodan boravak i neometano uživanje u prirodi.

I u NP Plitvička jezera Marinović-Uzelac temelji proračun turističkih kapaciteta na procjeni ekološkog kapaciteta održivosti zone temeljnog fenomena za nazočnost posjetitelja u vršnom razdoblju¹⁰¹, pri čemu se zahtijeva nenarušavanje ekosustava, odnosno izbjegavanje i sprječavanje fizičke i biološke degradacije prostora. Presijecanje prostora sustavom putova ima snažan utjecaj na ekosustav jer ograničava površine unutar mreže, a to može imati negativan učinak na pojedine populacije flore i faune. U pomanjkanju bioloških kriterija o potrebnoj veličini neuznemiravane površine za pojedine vrste, Marinović-Uzelac nastojao je postići što rjeđu mrežu šetnica, primjerice – ne planirajući alternativne staze za isti smjer kretanja, čime se onemogućuje arbitraran izbor putova za isti cilj.¹⁰² Procjena zasićenosti putova načinjena je na temelju analize itinerara s obzirom na njihove duljine, tj. udaljenost od ishodišnih točaka, te s obzirom na koncentraciju i atraktivnost sadržaja duž njih.¹⁰³

Dakle, procjena kapaciteta nacionalnog parka za prihvata posjetitelja temelji se na analizi njihova kretanja u prostorno-vremenskom kontinuumu – poput metode primijenjene za procjenu kapaciteta za NP Mljet, ali prilagođena posebnim uvjetima NP Plitvička jezera.¹⁰⁴

⁹⁶ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 89

⁹⁷ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 90

⁹⁸ MARINOVIC-UZELAC, 1988: 74

⁹⁹ MARINOVIC-UZELAC, 1988: 75

¹⁰⁰ MARINOVIC-UZELAC, 1988: 76

¹⁰¹ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 89

¹⁰² Za razliku od perivoja u kojima za isti smjer kretanja postoje alternativni putovi [MARINOVIC-UZELAC, 1994: 90].

¹⁰³ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 90

¹⁰⁴ MARINOVIC-UZELAC, 1988: 74

¹⁰⁵ MARINOVIC-UZELAC, 2000.a: 29

¹⁰⁶ MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 603

¹⁰⁷ MARINOVIC-UZELAC, 1986: 315

¹⁰⁸ Marinović-Uzelac uobličio je svoj razvrstaj zona zaštite prilikom izrade NP Plitvička jezera 1977. [MARINOVIC-UZELAC, MOVČAN, VIDAKOVIĆ, 1977.] te ga je poslije još razvio [MARINOVIC-UZELAC, 1994: 87].

ZAKLJUČAK: STAJALIŠTE PREMA PITANJIMA PROSTORNOGA PLANIRANJA NACIONALNIH PARKOVA

CONCLUSION: ATTITUDE TO PHYSICAL PLANNING ISSUES CONCERNING NATURAL PARKS

Zaokupljen naprednim zamislima i suvremenim tendencijama u struci od 1960-ih godina nadalje, Ante Marinović-Uzelac zalaže se za nove pristupe urbanizmu i prostornom planiranju. Svjestan vrijednosti prostora kao ograničenoga resursa („Prostor je konačan, dok su procesi u njemu promjenljivi i dinamični”¹⁰⁵), on ističe da prostoru, koji je ograničeno i neobnovljivo dobro, treba prići s poštovanjem.¹⁰⁶ To se njegovo stajalište najizrazitije očituje u prostornim planovima nacionalnih parkova koji su *per definitionem* najdragocjeniji prostori države. Služeci se egzaktnom znanstvenom analizom, ali i intuicijom stručnjaka senzibilnog za vrjednote prostora i krajolika, osjetio je jedinstvenost svakoga pojedinoga nacionalnog parka za koji je radio prostorne planove: NP Pljet, NP Krka i NP Plitvička jezera. To se očituje ne samo u specifičnim rješenjima nego i u metodi planiranja, prilagođenoj i razvijenoj upravo za konkretni nacionalni park i njegove posebnosti. Svaki prostorni plan za nacionalni park temelji se na specifičnom i konkretnom istraživanju pa je stoga zaseban istraživački pothvat.¹⁰⁷

Potaknut upravo specifičnom problematikom NP Plitvička jezera, Marinović-Uzelac osmislio je razvrstaj zona unutar nacionalnog parka¹⁰⁸, nadopunivši kategorizaciju prema međunarodnoj konvenciji IUCN-a (*International Union for Conservation of Nature*) da bi stvorio dosljedniji sustav, primjenjiv na veću skupinu hrvatskih nacionalnih parkova. Metodologiju planiranja nacionalnih parkova obogatilo je i novim metodama procjene kapaciteta nacionalnih parkova za prihvata posjetitelja, temeljenim na ekološkim kriterijima i analizi kretanja posjetitelja, a prilagođene specifič-

nostima nacionalnih parkova Pljet, Krka i Plitvička jezera.

Susrećući se u praksi s nerazumijevanjem i, još češće, s namjernim ignoriranjem prave vrijednosti i svrhe odnosno ‘funkcije’ nacionalnih parkova, Marinović-Uzelac često ističe da vrijednost nacionalnih parkova nadilazi granice regije¹⁰⁹ te da je temeljna zadaća prostornog plana nacionalnog parka zaštita i čuvanje prirode, a ne gospodarsko iskorištavanje.¹¹⁰ Zalaže se za očuvanje prirodnih vrjednota utemeljeno na znanstvenim spoznajama, ukazujući na gospodarske interese koji bi mogli ugroziti te fenomene pod krinkom brige za razvoj regije.¹¹¹ Pritom i turizam, koji je zbog edukativne zadaće u nacionalnom parku neizbježan, smatra „opasnom sastavnom funkcijom” najvrjednijih prirodnih rezervata.¹¹² Štoviše, smatra ga mogućom najopasnijom gospodarskom djelatnošću ako se odredbe i smjernice međunarodnih organizacija arbitrarno tumače.¹¹³ Uporno naglašava da samo red, zakonitost i odgovarajući pravni okvir mogu djelotvorno jamčiti očuvanje najvrjednijih prirodnih fenomena koji su temeljni razlog osnivanja nacionalnih parkova.¹¹⁴ Njegovo zalaganje za očuvanje prirode, za opće interese nasuprot pojedinačima, otkriva Marinović-Uzelca kao hrabra čovjeka visokih moralnih načela. Njegovo je stajalište da je disciplina u planiranju prijeko potrebna, osobito u nacionalnim parkovima koji ne smiju podliježati interesima „gospodarske učinkovitosti”.

Analizirajući samo jedan dio bogatog opusa prof. dr. Marinović-Uzelca, otkrivamo ga kao neumornog istraživača, svestranog stručnjaka, inventivnog znanstvenika i nadasve senzibilnu osobu kadru osjetiti mogućnosti prostora i krajolika. Kao prostorni planer široke vizije, susrećući se s nacionalnim parkovima, on posve podređuje impuls stvaranja novih prostora postojećim vrjednotama koje treba sačuvati. Kao stručnjak i odgovoran građanin uporno obrazlaže i brani taj ‘konzervativni’ stav nasuprot onima koji pokušavaju neodgovorno iskorištavati prirodne dragocjenosti. Svjestan opasnosti koje prijete najdragocjenijim prirodnim vrjednotama, napisao je: „Prirodu se naravno može oštetiti neshvaćanjem, nepažnjom, ratnim djelovanjima, ali nikada tako temeljito kao građenjem i sustavnim iskorištavanjem, pa makar i s dobrim namjerama.”¹¹⁵

Prof. dr.sc. Ante Marinović-Uzelac – sveučilišni profesor, znanstvenik, teoretičar, urbanist i prostorni planer – duboko razumije i osjeća vrijednost prostora i krajolika te na tom uvidu gradi svoje vizije, uvijek ih podređujući vrjednotama koje treba očuvati. Njegovu se ideju, iskazane kroz njegova djela – urbanističke i prostorne planove te teorijske tekstove – i danas svježe i suvremene, dapače primjenjive.

¹⁰⁹ MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 563

¹¹⁰ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 82; MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 563

¹¹¹ Marinović-Uzelac žestoko se usprotivio izjavi jednog predsjednika hrvatske vlade da „cemo prirodu čuvati, ali joj nećemo robovati”, ustvrdivši: „U zaštićenim rezervatima, a posebice u nacionalnim parkovima, upravo cemo prirodi robovati.” [MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 562]

¹¹² MARINOVIC-UZELAC, 1994: 88. Svjetski kongres o nacionalnim parkovima i zaštićenim područjima u Caracasu 1992. također smatra turizam ‘dvosjeklim mačem’. [MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 566]

¹¹³ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 84

¹¹⁴ Isticao je da režim i statut nacionalnog parka moraju proizlaziti iz najvišeg organa državne vlasti, kako izričito zahtijevaju zaključci Svjetske konferencije o nacionalnim parkovima, Seattle, 1962. [MARINOVIC-UZELAC, 2000.b: 564]

¹¹⁵ MARINOVIC-UZELAC, 1994: 81

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

- Božić, N. (2000.), *Dr.sc. Ante Marinović-Uzelac, dipl. ing. arhitekture, dipl. urb. I.U.U.P.*, u: *Sveučilište u Zagrebu – Arhitektonski fakultet, 1919./1920.-1999./2000.* [ur. OBAD-ŠČITAROCI, M.], Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet: 204, Zagreb
- BOLTAR, D.; IVANOVIĆ, V.; MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1966.), *Prilog studiju sjevernih područja Zagreba*, „Covjek i prostor”, 165: 4-5, Zagreb
- BRALIĆ, I. (1991.), *Nacionalni parkovi Hrvatske*, Školska knjiga, Zagreb
- GÜLEZ, S. (1992.), *A method of evaluating areas for national park status*, „Environmental Management”, Springer Verlag, 16 (6): 811-818, New York
- LAY, I. (1974.), *Misao o Nacionalnom parku i tendencije urbanizacije*, u: *Plitvička jezera – covjek i priroda* [ur. GUSIĆ, B.; MARKOVIĆ, M.], NP Plitvička jezera: 151-162, Plitvička jezera
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1966.), *Urbanizam u industrijskoj civilizaciji*, „Arhitektura”, 91-92: 7-16, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1969.), *Memorijalni park Petrova gora*, „Arhitektura”, 104: 38-40, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1977.), *Prostorni plan spomen-parka Kumrovec*, „Covjek i prostor”, 12 (297) : 4-10, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1985.), *Atenska povelja: Što je bila – Što jest – Što će biti*, „Arhitektura”, 189-195: 24-31, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1986.), *Naselja, gradovi, prostori*, Tehnička knjiga, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1988.), *Prilog metodologiji procjene kapaciteta nacionalnih parkova za prihvat posjetilaca*, „Arhitektura”, 204-207: 74-77, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1994.), *Gospodarski učinci prostornog uređenja Nacionalnog parka Plitvička jezera*, u: *Nacionalni park Plitvička jezera – nacionalno dobro Hrvatske, svjetska baština* [ur. KRUŽIČEVIĆ, A.], Uprava NP Plitvička jezera, 81-93: Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (2000.a), *Prostorno planiranje, I*, Zavod za urbanizam Arhitektonskog fakulteta, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (2000.b), *Prostorno planiranje, II*, Zavod za urbanizam Arhitektonskog fakulteta, Zagreb
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (2001.), *Prostorno planiranje*, Dom i svijet, Manualia Universitatis studiorum Zagrabienensis, Zagreb
- PETRIĆ, K. (2012.), *Pejsažna i prostorno-organizacijska obilježja tradicijskih naselja na području Nacionalnog parka Plitvička jezera*, magistrski rad, Arhitektonski fakultet, Zagreb
- POLŠAK, A. (1974.), *Geološki aspekti zaštite Plitvičkih jezera*, u: *Plitvička jezera – covjek i priroda* [ur. GUSIĆ, M., MARKOVIĆ, M.], NP Plitvička jezera: 23-32, Zagreb
- SMODE CVITANOVIĆ, M.; SMOKVINA, M. (2011.), *Ante Marinović-Uzelac: Urbanizam*, „Facta architectonica”, 1, Arhitektonski fakultet: 136-142, Zagreb
- *** (1949.), *Zakon o proglašenju Plitvičkih jezera nacionalnim parkom*, „Narodne novine”, 20 (9.4.): 191, Zagreb
- *** (1997.), *Zakon o izmjenama zakona o proglašenju Plitvičkih jezera nacionalnim parkom*, „Narodne novine”, 13, Zagreb
- *** (1962.), *First World Conference on National Parks: proceedings of a conference*, Seattle, Washington, June 30-July 7, 1962. [ur. ADAMS, A.B.], International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, UNESCO, Seattle
- *** (1988.), *Urbanistički institut SR Hrvatske 1947.-1987.* [ur. SALAJ, M.], Urbanistički institut, Zagreb
- *** (2010.), *IUCN: 50 Years of Working for Protected Areas – A brief history of IUCN World Commission on Protected Areas*, IUCN, Gland, Switzerland
- MARINOVIĆ-UZELAC, A.; MOVČAN, J.; VIDAČKOVIĆ, P. (1977.), *Nacionalni park Plitvička jezera – prostorni plan (Prijedlog)* [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, A.; JURKOVIĆ, S.; GRGUREVIĆ, O. (1977.), *Spomen-park Kumrovec – prostorni plan* [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1980.), *Metodologija izrade prostornih planova nacionalnih i regionalnih parkova*, IV. Savjetovanje o nacionalnim i regionalnim parkovima Jugoslavije, Zabljak, rukopis [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1980.-1982.), *Park prirode i spomen-područje Biokovo – prostorni plan* [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, A.; PEGAN, S. (1999.), *Park prirode Blidinje – Prostorni plan* [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, A.; PEGAN, S. (2002.), *Prostorni plan Vukovarsko-srijemske županije*, Vukovarsko-srijemska županija, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja [AF-KU]
- *** (1971.), *Nacionalni park „Plitvice” Plitvička jezera – Generalni uređajni plan* [AF-KU]
- Prostorni planovi: AF-KU

INTERNETSKI IZVORI

INTERNET SOURCES

- <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/NS-SP-040-Fr.pdf>
- <http://gapanalysis.usgs.gov/blog/iucn-definitions/>
- <http://memory.loc.gov/ammem/gmdhtml/yeh.html>
- <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/288893.html>
- http://whc.unesco.org/en/list/?search=croatia&searchSites=&search_by_country=&search_yearinscribed=&type=all®ion=&themes=&media=&criteria_restriction=&order=country
- http://www.nps.gov/history/history/online_books/nps/second_world_conference.pdf

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

- Arhiv Arhitektonskog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu, Kacicева 26, Zagreb [AF]
- Arhiv Katedre za urbanizam, prostorno planiranje i pejsažnu arhitekturu Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu [AF-KU]

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1969.), *Zagreb – zapadni ulaz: Urbanističko rješeno Ljubljanske ulice* [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1972.), *Konceptija prostornog uređenja*, u: *Generalni prostorni plan memorijalno-turističkog područja Kalnik: 1-9* [AF-KU]
- BOLTAR, D.; MARINOVIĆ-UZELAC, A. (1976.), *Prostorna organizacija Nacionalnog parka Krka*, u: *Nacionalni park Krka – Razvojni prostorni plan: 1-3*, Zagreb [AF-KU]
- BOLTAR, D.; MARINOVIĆ-UZELAC, A.; ALFIER, S. (1976.), *Nacionalni park Krka – Razvojni prostorni plan: 1-3* [AF-KU]

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- BRALIĆ, 1991: sl. 9, iza str. 25
- SMODE CVITANOVIĆ, SMOKVINA, 2011: 142
- *** 1988: 17
- MARINOVIĆ-UZELAC, 1988: 75
- BOLTAR, MARINOVIĆ-UZELAC, 1976. [AF-KU]
- MARINOVIĆ-UZELAC, 1988: 76
- BRALIĆ, 1991: 16
- MARINOVIĆ-UZELAC, 2001: 535
- Foto: M. Obad Ščitaroci
- Foto: M. Obad Ščitaroci
- Foto: M. Obad Ščitaroci

SAŽETAK

SUMMARY

PHYSICAL PLANS OF NATIONAL PARKS BY ANTE MARINOVIĆ-UZELAC

Ante Marinović-Uzelac, Ph.D., is an architect and urban planner. He was a professor at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb, Dean of the Faculty between 1993 and 1997 as well as the founder and first editor-in-chief of *"Prostor"* ("Space"), the scholarly journal of architecture and urban planning. Being one of the founders of physical planning in Croatia, he devoted most of his professional and scientific career including teaching to physical planning issues.

Among numerous physical plans made by Ante Marinović-Uzelac, one can single out those for natural areas – national parks [NP] and nature parks [NPa]. Besides physical plans for nature parks (Mljet 1964, 1985), Krka 1969, 1971, 1987, 1997 and Plitvička jezera ("Plitvice lakes") 1975/76), A. Marinović-Uzelac also worked out the physical plans for nature parks (Trakošćan 1974), Biokovo (1982) and Blidinje (1999).

Planning national parks is a delicate issue owing to the fact that its main task should be to secure the protection of untouched natural resources and at the same time to foster education and nature popularization. It was a new discipline in the third quarter of the 20th century not only in Croatia but also worldwide. A. Marinović-Uzelac approached this complex task in an analytical and creative manner relying both on his vast knowledge and on his expert sensitivity to space and its values.

As a scientist he thoroughly understood the essence of fresh scientific ideas. As early as the 1970s he applied new ecological principles concerning close connections and complex interdependence of eco systems by building them into the Physical Plan Proposal for Plitvička jezera ("Plitvice lakes") and Krka national parks. It was a very progressive approach at the time, even in the European and world context in terms of caring for nature and offering pragmatic solutions for its protection. Being fully aware that each national park is an exceptionally valuable spatial resource with a unique "basic phenomenon" worth preserving in its original condition, Marinović-Uzelac made his physical plans having in mind in the first place the special values and a unique character of each national park. Each of his physical plans for a national park was the result of a specific and unique research-based analysis and as such may be considered as an individual research project. This is confirmed

not only by specific physical planning solutions offered by Marinović-Uzelac but also by the specifically designed methods of analysis and planning which were adapted and elaborated for each national park.

Working on the physical plan for Plitvička jezera ("Plitvice lakes") NP, Marinović-Uzelac noticed that the most valuable resource of this park – its specific hydro-ecological system producing tuff barriers which create spectacular waterfalls and lakes – cannot be classified into any category of protection according to the international categorization by IUCN (International Union for Conservation of Nature) from 1972. This area requires extra protection. Yet the very center of this natural phenomenon has to be made accessible to numerous visitors for educational purposes as an essential component of a national park's function. In order to define special protection regulation, Marinović-Uzelac proposed a special category called "the area characterized by a basic phenomenon" for the most valuable areas: a unique phenomenon which needs to be protected and which is the main reason for the existence of a national park. This category differs from the category called "strictly protected natural zone" according to the international categorization since it allows visitor access despite the requirement for its intensive protection. Marinović-Uzelac declined the well-known zone classification according to the international IUCN convention and devised a new categorization model adapted to special characteristics and requirements of Plitvička jezera ("Plitvice lakes") national park.

Marinović-Uzelac further developed his own categorization into a system applicable to other national parks: I. – Natural Areas: 1. NP Basic phenomenon zone, 2. targeted protection zone, 3. special zone; II. – Cultural zones: 1. agricultural landscape zone, 2. Ethnological zone, 3. Archaeological, cultural and historic zone, 4. anthropological zone; III. – Mixed purpose zones (for utilitarian purposes). This categorization is an original contribution to the theory and practice of national park planning. It was devised as early as the 1960s and the early 1970s, i.e. quite early in comparison with the world trends in nature protection. This original solution was the result of his thorough understanding of ecological principles and complex processes of

ecological systems as well as the pragmatic needs and requirements of IUCN for visitor accessibility for education and nature popularization purposes. Marinović-Uzelac has established an entirely new category – the area of a basic natural phenomenon – and thus created an innovative categorization which reconciles the apparently opposing demands: those in favour of strict protection and those in favour of making valuable natural resources more easily accessible to the general public. Therefore the new categorization may be considered Ante Marinović-Uzelac's most valuable contribution to the national park planning methodology which has its value in the context of international scientific research as well.

Moreover, he developed several methods of assessing the nature reserve capacity for visitors, i.e. an acceptable number of visitors that still does not endanger the values of a national park. Starting from the principle that the capacity of a national park should not be determined by the conventional parameters applied in physical planning such as the size of an area but by the ecological criteria of sustainability of a natural area, especially the one characterized by a basic natural phenomenon, Marinović-Uzelac developed several methods of assessing a national park's capacity of visitors considering the ecological capacity of sustainability of basic phenomenon zone. It is imperative not to disturb the ecosystem. In other words it is vitally important to prevent physical and biological degradation of an area.

In his physical plans for national parks including those for NP Mljet, NP Krka, and NP Plitvička jezera ("Plitvice lakes"), Marinović-Uzelac showed a full understanding of each national park's unique value and consequently based his approach on a rigorous scientific analysis coupled with his intuition and sensitivity to space values. His approach was adapted to specific requirements of each national park and thus liberated from strict adherence to any set of dogmatic principles. Instead he developed an individual natural park planning and protection methodology tailored to the specific features of the nature reserves. In the early 1980s he arguably wrote that "in Croatia we have already developed some principles which have only recently become the focus of attention of international organizations for protection."

MARINA ŠIMUNIĆ BURŠIĆ
MLADEN OBAD ŠĆITAROCI

BIOGRAFIJE

BIOGRAPHIES

Dr.sc. **MARINA ŠIMUNIĆ BURŠIĆ**, dipl.ing.arh., znanstvena suradnica, specijalizirala se za povijest konstrukcija i graditeljstva (arhitekture i urbanizma).
Dr.sc. **MLADEN OBAD ŠĆITAROCI**, dipl.ing.arh., redoviti je profesor Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na Katedri za urbanizam, prostorno planiranje i pejsažnu arhitekturu. [www.scitaroci.hr]

MARINA ŠIMUNIĆ BURŠIĆ, Ph.D., Dipl.Eng.Arch., research associate, specialized in the history of structures (architecture and urban planning).

MLADEN OBAD ŠĆITAROCI, Ph.D., Dipl.Eng.Arch., full professor at the Faculty of Architecture in Zagreb, Department of Urban Planning, Physical Planning and Landscape Architecture. (www.scitaroci.hr)

